

**EMIGRAREA EVREILOR DIN CRAIOVA: O SOLUȚIE DE
CRIZĂ LA CUMPĂNA SECOLELOR XIX-XX. STUDIU DE CAZ:
CRENȚA AIZIG ȘVARTȚ**

Dr. Iuliana Delia Bălăican*

**THE EMIGRATION OF THE JEWS FROM CRAIOVA: A
SOLUTION FOR THE CRISIS FROM THE NINETEENTH AND
TWENTIETH CENTURIES. RESEARCH STUDY:
CRENȚA AIZIG AND ȘVARTȚ**

Abstract. *As part of the history of Jewish emigration from Craiova, caused by the agricultural crisis of 1899, this article analyzes the case of Crența Aizig Svart who, according to the archives of the Romanian Foreign Office, was issued with an “exit only” emigration passport. The “exist only” passports, which barred return to Romania, were issued on request, exclusively to the Jewish ethnics who did not hold Romanian citizenship. The Jewish population’s complaints as to the consequences of these documents triggered criticisms in the foreign press and prompted the Western diplomacies to intervene with the Romanian authorities for the amelioration of the legal situation. This article shows that the “exist only” passports were one of the controversial legal practices associated with “the Jewish problem” in Romania, initiated by article 7 of the 1866 Constitution, allowing naturalization for Christian emigrants only, backed up by another two hundred anti-Semite laws and pervasive racist cultural attitudes.*

Keywords: *The Jewish problem in Romania, anti-Semitism, emigration passports, 1899 agricultural crisis, Ion Al. Lahovary, Craiova.*

Rezumat. *Studiul acesta prezintă un episod inedit din istoria Craiovei – emigrarea evreilor din cauza crizei agricole din anul 1899. Se va analiza cazul Crența Aizig ȘvartȚ, posesoare a unui pașaport de emigrare, așa cum reiese din documentele Arhivelor Ministerului*

---

* Bibliograf, Biblioteca Academiei Române, delia.balaican@gmail.com

Afacerilor Externe ale României. Pașapoartele de emigrare, „bune doar pentru ducere“ nu dădeau posibilitatea întoarcerii în România și erau acordate la cerere, exclusiv evreilor care nu aveau calitatea de cetățean român. Contestațiile evreilor față de consecințele acestor documente au declanșat critici în presa străină și au determinat intervenții ale diplomațiilor occidentale pe lângă autoritățile române pentru ameliorarea situației juridice invocate. Studiul demonstrează că acordarea de către autoritățile române a pașapoartelor de emigrare, „bune doar pentru ducere“ a fost o una dintre practicile juridice controversate legată de „problema evreiască“ oficializată prin articolul 7 al Constituției din 1866 care stipula faptul că: „Numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământenirea“, alături de aproximativ 200 de legi antisemite și de clișeele instigatoare care circulau în societate.

Cuvinte cheie: *problema evreiască, antisemitism, pașapoarte de emigrare, criza agricolă din 1899, Ion Al. Lahovary, Craiova.*

O radiografie a orașului Craiova, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea evoluția Craiovei era influențată de caracterul proeminent agricol al economiei regiunii¹. Orașul se afla în plină afirmare economică și socială, conform tendințelor generale de modernizare a țării, iar la dinamica economică și culturală a Craiovei o contribuție importantă au avut-o și evreii, unii dintre aceștia reușind să se înscrie în procentul de 23,66%, adică 146 din totalul de 625 de evrei din țară, care dețineau afaceri încadrate în marea industrie² și să întrețină un climat economic concurențial.³ La Craiova se dezvoltaseră 18 stabilimente industriale mari, dintre care jumătate aparțineau evreilor. Domeniile de producție deserveau în cele mai multe dintre cazuri agricultura, cum ar fi cel mecanic sau de lăcătușerie, morăritul, industria alimentară, la care se adăugau și alte sectoare industriale. Pentru conturarea tabloului economic al orașului, enumerăm cele mai importante firme înregistrate în *Ancheta*

---

¹ M. A. C. I., S. S. G., vol. II, 1903.

² *Ibidem*, 54.

³ A. N., D. J. Dolj, Fond Prefectura Dolj, Serviciul Administrativ, dos. 86/1881.

Industrială din 1901-1902: Uzina electrică din Craiova Allegemeine Elektrische Gesellschaft (1896), Marele atelier mecanic S. Iritz (1890), Atelierul mecanic și turnătorie A. Waidmann (1894), Atelierul mecanic Clayton și Shuttleworth (1877), Atelierul de lăcătușerie și construcții de fer, G. Wolff (1884), Atelier mecanic și turnătorie Richard Graepel (1895), Școala Superiőră de meserii a Județului (1870), Atelier de mobile și parchete Fritz Bernhardt (1900), Moara cu aburi Isac I. Beligrădeau fiu (1889), Moara cu aburi Moise A. Mendel și fii (1886), Moara de făină Marcu Veiss (1887), Moara sistematică cu aburi C. Rautenstrauch (1893), Moara de făină Barbu Drugă (1866), Fabrica de mezeluri Iohan Eidebentz (1885), Fabrica Florica Gr. Petrino (1895), Fabrica de dimie I. Kasper (1878), Tipo-litografia R. și I. Samitca (1835), Tipografia David Benvenisti (1876), Moara cu aburi Huth și Rădulescu (1886), Moara S-sori Prințul Al. Știrbey (1836), Moara Marinescu și Comp. (1882), Fabrica de cărămidă P. Andreiescu și fii (1898), Tăbăcăria armatei (1882), Fabrica de cherestea I. Parisset (1898)⁴. Acestor tipuri de activități li se adăugau cele bancare și comerciale, mai ales.

Urmare a intensificării relațiilor comerciale în zonă, Austro-Ungaria, Belgia, Germania și Turcia își deschiseseră Consulate la Craiova⁵, exportul de cereale fiind extins către apusul Europei, după câștigarea Independenței de Stat (1877). Între 1881 și 1900, produsele agricole din județele Olteniei reprezentau peste 84% din valoarea totală a exportului, iar în 1907 procentul ajungea la 86,7%, după acea dată ponderea scăzând în dauna produselor petroliere. Dacă după 1878, principalul debușeu pentru cerealele românești a fost Anglia, însoțită de Belgia, Italia, Germania, Franța și Austro-Ungaria, după anul 1900, Belgia a trecut pe primul loc între țările în care se exportau cereale românești, fiind urmată de Austro-Ungaria, Anglia, Germania, Italia, Turcia, Franța, Rusia și Olanda⁶. Producția agricolă slabă din anul 1899 a scurtcircuitat practic dezvoltarea zonei și, mai mult decât atât, a produs o criză economică, cu consecințe resimțite la nivelul întregii țări, provocând printre altele, un val de emigrare în rândul evreilor săraci⁷. Încă din 26 iulie 1891, ziarul *Egalitatea* consemna emigrarea spre America a 20 de familii, însumând peste 120 de persoane din Craiova, toți meșteșugari evrei. Se afirma că șicanele provocate de meșterii creștini și chiar de

---

⁴ Ancheta Industrială din 1901-1902, 1903, 35-36.

⁵ *Anuar Național al României al Comerțului, Industriei și Administrațiunei*, 1906, 148.

⁶ Ciobotea și Zarzără, 2005, 64.

⁷ M. A. E., *Fondul Central M. A. E., Problema 33 (Chestiuni privitoare la evrei, din perioada 1900-1948)*, vol. II bis, f. 122.

autoritățile locale sunt cauzele emigrărilor chiar „și în acest punct al țării, unde evreii nu sunt numeroși și unde traiul nu e altminterea așa greu”⁸. Trebuie menționat faptul că 1891 este anul la care se pun în practică pașapoartele de emigrare pentru evrei⁹. Spre deosebire de tendința generală de scădere a numărului de evrei de la 269.015, câți trăiau în întreaga țară, procentual reprezentând 4,6 % din populație în anul 1899, până la 239.957 evrei, constituind 3,3% din totalul locuitorilor țării în 1912, numărul evreilor din Craiova a cunoscut o ușoară creștere de la 2.891 la 2.988, în perioada dintre cele două Recensăminte din 1899 și 1912¹⁰. Acest fapt s-a desfășurat pe fondul atitudinii tolerante, în general, a craiovenilor față de evrei, astfel încât majoritatea evreilor stabiliți aici și-au găsit locul în economia locală, unii dintre aceștia reușind să dezvolte afaceri de succes. Au existat însă și cazuri disperate când evreii au decis să emigreze.

Cazul Crența Aizig Șvarț

Spre a exemplifica aceste emigrări prezentăm cazul Crenței Aizig Șvarț, posesoare a unui pașaport de emigrare, domiciliată în Craiova, Strada Madona Dudu, nr. 34, care în luna martie 1900, a plecat spre Pesta, cu gândul de a-și întâlni acolo frații și alte rude și unde avea „afaceri foarte importante”.

Cazul este relevant pentru a ilustra un episod al „problemei evreiești” din România, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, emiterea de „pașapoarte de emigrare”, cu înscrisul „bun pentru ducere” pentru evrei. Imposibilitatea evreilor care solicitau un astfel de pașaport de a se întoarce în țară crea mari probleme, atât de natură umanitară, cât și de factură diplomatică, statele occidentale luând atitudine împotriva acestei practici a oficialităților române.

Atenția autorităților române și austro-ungare a fost menținută intens, conform corespondenței, de cazul Crența Aizig Șvarț, de origine israelită din Craiova¹¹. Femeia a prezentat întâmplarea sa către Secretariatul General al M.A.S. printr-o cerere de sprijin de la instituțiile statului înregistrată cu Nr. 11296/14 iunie 1900. Pe 14 februarie 1901 i se eliberase un pașaport de către Prefectura Orașului Craiova, iar în luna

---

⁸ *Egalitatea*, 26 iunie 1891, 230.

⁹ M. A. E., *op. cit.*, vol. I, f. 292.

¹⁰ *Recensământul general al populațiunei României din decembrie 1899. Rezultate provizorii*, 29; L. Colesco, 1915, 3.

¹¹ M.A.E., vol. II, (M. I. către M.A.S. – Nr. 681/12 ianuarie 1902), f. 128.

martie a pornit cu trenul spre Pesta. La punctul de trecere Orșova i s-a ridicat pașaportul pentru vizare, însă comisarul din partea ungară i l-a reținut, comunicându-i că-l va primi de la Poliția din Pesta, cu atenționarea că în Pesta nu putea rămâne. Aproape disperată, a continuat drumul cu trenul din Orșova, iar lângă Pesta, un agent ungar a intrat la ea în vagon, de unde a fost luată și dusă în Comisariatul gării, de dimineața până la ora 12. Apoi mutată la Poliție în Pesta, până seara târziu, când tot printr-un agent a fost trimisă înapoi la gară, de unde i s-a emis bilet pentru întoarcere la Craiova, fără înapoierea pașaportului și fără motivarea acestor decizii. Mărturisea că a suportat cu greu și rușine situația. Deși o femeie cinstită și onorabilă, a fost ținută închisă în gară și în Pesta, pe piatră umedă, fără mâncare, fără apă de dimineața și până noaptea târziu. Reclamanta considera că un asemenea fapt nu trebuia tolerat într-un stat civilizată, de către niște funcționari delegați cu menținerea ordinii și nu cu arestarea nevinovaților și întoarcerea din drum, fără explicarea motivului. Toate întâmplările i-au cauzat reclamantei numai suferință, deoarece s-a îmbolnăvit, a cheltuit bani, iar interesele i-au rămas nerezolvate. În fața acestui fapt a apelat la bunăvoința autorităților de a dispune efectuarea unei anchete pentru remiterea pașaportului și despăgubirea morală și materială¹².

Ministerul Afacerilor Străine din România, prin Nota Nr. 11296/14 iunie 1901, a verificat la Prefectura Dolj tipul de pașaport deținut, actele pe baza cărora se eliberase, starea socială și materială pentru a afla motivele înapoierii în țară a Crenței Aizic Șvarț¹³. În răspunsul (Nr. 7784/27 iunie 1901) Prefecturii Craiova se arăta că pașaportul femeii era obținut pe baza certificatului de căsătorie, cu soțul său Aizic Șvarț, care lucrase la C.F.R., și pe baza unui certificat obținut din partea a cinci cetățeni români, din care rezulta că numita nu a invocat nicio pretenție străină. Se mai comunica faptul că aceasta se bucura de o bună reputație în societate, era femeie serioasă și se putea întreține¹⁴.

După primirea acestor referințe, M.A.S. a solicitat prin Nota Nr. 12509/6 iulie 1901 Legației din Viena, prin intermediul ambasadei românești, intervenția pe lângă autoritățile ungare, cu scopul de a afla motivul întoarcerii în România și reținerii pașaportului. Funcționarul M.A.S. a bănuț că originea reclamantei stă la baza refuzului, comentând în finalul corespondenței: „dacă autoritățile ungare nu au avut în vedere decât faptul că sus numita e israelită, puteau cel mult să-i interzică

---

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, f.129.

¹⁴ *Ibidem*, f. 130.

intrarea în Ungaria, iar nici decum să o trimită înapoi tocmai de la Pesta, după ce au supus-o la rele tratamente¹⁵. Legația română din Viena a continuat demersurile pe lângă autoritățile austro-ungare pentru lămurirea incidentului.

La 9/17 decembrie 1901, Emile J. Ghika confirma M.A.S. faptul că Ministerul Ungar de Interne și-a motivat atitudinea față de Crența Aizic Șvarț prin faptul că era israelită, avea multe bagaje, plus intenția acesteia de a se stabili permanent în Budapesta, la rudele de acolo, fapt nedeclarat. Comisarul ungar o sfătuisese să nu continue călătoria, căci ar fi făcut-o pe propriul risc. Se mai spunea că fusese escortată dimineața și nu seara cum pretindea reclamanta, la Poliția Capitalei, care-i lăsase din suma de 320 coroane, pe care o avea asupra sa, 40 de coroane necesare întreținerii pentru 24 de ore și o reexpediase autorităților de la Orșova, cărora le-a trimis restul banilor, pașaportul, cu însărcinarea să-i fie restituite în momentul părăsirii Ungariei. Se adăuga în raportul Poliției unghare că reținerea banilor și a pașaportului a fost făcută cu scopul asigurării întoarcerii sale în țară¹⁶. Ministerul Afacerilor Străine la rândul său trimitea o informare (Nr. 21804/14 decembrie 1901) Prefecturii Dolj, reprezentând o sinteză între declarațiile femeii și raportul Ministerului Ungar de Interne. Se transmitea către Crența Aizic Șvarț că tratamentul suportat a fost urmarea măsurilor luate de Guvernul Ungar față de emigranții din România și ar fi fost necesară informarea înaintea întreprinderii călătoriei¹⁷.

Se observă cum din cauza existenței tipului de pașaport de emigrare, „bun doar pentru ducere“, eliberat exclusiv evreilor, se înregistrau diverse probleme. Această practică denotă o discrepanță politică deoarece statul român în ciuda încercărilor sale de modernizare în acord cu statele europene, nu era încă deplin pregătit să gestioneze realitatea socială, economică, legislativă și mentalul colectiv proprii sfârșitului secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Calitatea de cetățeni români a evreilor stabiliți în România a continuat să fie motiv de dispută politică internă și de critici externe, până în 1923, când s-a realizat emanciparea deplină a evreilor.

---

¹⁵ *Ibidem*, f. 131.

¹⁶ *Ibidem*, f. 134.

¹⁷ *Ibidem*, f. 135, 136.

Între birocrație și inconveniențe diplomatice

Situația evreilor români care doreau să emigreze spre Austro-Ungaria se înrăutățea astfel. Măsurile autorităților române păreau să fie contradictorii. Guvernul Austro-Ungar nu se lăsa nici acesta mai prejos. Problemele începeau odată cu verificarea actelor emigranților, cu tipul de pașaport pe care îl dețineau sau ar fi trebuit să-l dețină.

De la Viena se raporta că ziarele de acolo tratau critic subiectul evreilor români, mai exact impactul legii meseriilor asupra evreilor. Tratatamentul autorităților române asupra evreilor a influențat și poziția Monarhiei Austro-Ungare, care a început împiedicarea intrării evreilor acolo¹⁸.

Ministerul Român de Interne, Direcțiunea Administrației Generale a Personalului și Poliției de Siguranță, în comunicarea Nr. 26223/3 octombrie 1900, către Ministrul Afacerilor Străine, răspundea în legătură cu situația unor evrei emigranți că era imposibil să le permită reintrarea în țară, deoarece o părăsiseră cu pașapoarte de emigrare și astfel pierduseră dreptul la suditența română. Cu toate acestea însă, se spunea că acei emigranți ar fi putut intra în țară, dacă posedau pașapoarte în regulă, eliberate fie de țara de origine, de a cărei protecție se bucurau în acel moment, fie de unul din oficiile diplomatice sau consulare ale acestei țări¹⁹.

În replică (Nr. 19010/9 octombrie 1900) la adresa M.I., M.A.S. admitea că în acel moment nu puteau să îi respingă pe evreii aflați în acele condiții, deoarece ei nu puteau fi considerați ca pierzându-și dreptul la suditența română. Pe de altă parte, ei nu au putut obține o altă suditență, ca să posede pașapoarte străine. Prin urmare, se cerea să se dea ordine pentru a li se permite intrarea în țară, bineînțeles numai dacă acei emigranți vor avea asupra lor acte doveditoare că sunt originari din România²⁰. Pe măsură ce trecea timpul, precizările la acest ordin se înmulțeau. La 1 octombrie 1900 (Nr. 22851) M.A.S. către M.I., cerând rezolvarea unui caz semnalat de Legația Austro-Ungară, de evrei refuzați la granița Predeal, specifica faptul că pașapoartele „de emigrare“ nu puteau avea efectul de a împiedica reintrarea în țară a purtătorilor lor, astfel încât trebuia să se dea ordin general Poliției din Predeal să îngăduie trecerea în țară a tuturor acelor care s-ar fi prezentat la graniță cu un

---

¹⁸ *Ibidem*, vol. I, f. 324, 325.

¹⁹ *Ibidem*, vol. II, f. 70.

²⁰ *Ibidem*, f.71.

astfel de pașaport²¹; Ministerul de Interne a răspuns favorabil solicitărilor Ministerului Afăcerilor Străine, prin adresa Nr. 27183/11 octombrie 1901²².

Prin nota Nr. 18430/5 octombrie 1900 M.A.S. recomanda însărcinatului de la Viena să intervină imediat pe lângă Guvernul ungar și austriac pentru a se desființa măsurile luate, de a interzice în mod absolut intrarea în Monarhie a evreilor din România și a se respecta pașapoartele românești, căci măsura venea să îngreuneze relațiile dintre cele două state. Se făcea un scurt istoric al problemei, identificându-se și cauza sa, marele număr de emigranți evrei care, părăsind țara fără o țintă bine hotărâtă și lipsiți de mijloace materiale, rămăseseră prin Austro-Ungaria în sarcina autorităților publice, apoi fuseseră repatriați. Cum de la începutul lui iulie 1900, autoritățile noastre primiseră instrucțiuni să nu mai elibereze pașapoarte de emigrare (adică cu mențiunea „bune numai pentru ducere“), se întâmpla că în cursul a trei luni evreii din România, care au fost oprți să treacă în Austro-Ungaria, aveau pașapoarte românești în regulă, bune pentru dus-întors. Oameni fără niciun gând de emigrare, care voiau să meargă în Austro-Ungaria sau numai s-o traverseze, unii dintre ei având chiar bilete de drum până în America, pentru afaceri sau probleme de familie, cu scopul de a călători sau de a-și căuta sănătatea, au fost oprți la graniță și nevoiți să se întoarcă. Acea interdicție de a intra în Austro-Ungaria aducea însemnate piedici comerțului și relațiilor dintre cele două state. În notă se manifesta înțelegerea față de autoritățile austro-ungare care erau silite să ia măsuri de a împiedica stabilirea pe teritoriul austro-ungar a unor emigranți străini. Însă nu se putea admite interzicerea intrării unor oameni care mergeau acolo temporar, nu pentru a se stabili, cu atât mai mult interzicerea traversării de către cei care voiau să meargă în alte țări²³. Autoritățile au semnalat în continuare cazuri de nepermitere a intrării în țară a israeliților, în diferitele vămi cu Austro-Ungaria: la Burdujeni²⁴, Orșova²⁵, Predeal²⁶, Vârciorova²⁷, Bâsca Rosiliei, din județul

---

²¹ *Ibidem*, f. 90.

²² *Ibidem*, f. 74.

²³ *Ibidem*, f. 64.

²⁴ *Ibidem*, f. 71 (M.A.S. către M.I. – Nr.19010/ 9octombrie 1900); (M.A.S. către Legatiunea Austro-Ungară Nr. 19678/ 21 octombrie 1900).

²⁵ *Ibidem*, f. 81 (Consulatul General al României la Budapesta – Nr. 773/31 octombrie/13 noiembrie 1900).

²⁶ *Ibidem*, f. 86 (M.A.S. către M.I.-Nr. 22436/25 noiembrie 1900).

²⁷ *Ibidem*, f. 95 (Telegrama Prefectului către M.A.S., intrată la Secretariatul General cu Nr. 23098/1 decembrie 1900).

Buzău²⁸, Mihăileni²⁹. Cu toate eforturile oficialilor din ambasadele române în străinătate sau din ministerele de la București de a aduce motivații ale acestui proces de emigrare cu pașapoarte „bune pentru ducere“, reacțiile oficialilor străini și aparițiile în presa din străinătate erau negative. Situația nu era caracteristică doar relației cu Austro-Ungaria, ci era generalizată pentru toate statele în care reușeau să ajungă acești emigranți.

Problema emigrării din România în perioada 1899-1904³⁰

Între anii 1899-1904 din România au emigrat aproximativ 50.000 evrei, iar până în 1914 numărul a ajuns la aproximativ 90.000 de persoane, reprezentând o treime din întreaga populație evreiască din România, un procent important, având în vedere că la Recensământul din anul 1899, 4,5% din populația României era de religie mozaică³¹.

Pe lângă criza agricolă din anul 1899, la decizia de emigrare au contribuit, fără îndoială, restricțiile oficiale impuse evreilor – chiar dacă aceștia nu erau direct menționați în cuprinsul actelor care le impuneau – mai mult de 200 de legi și dispoziții, aparținând unor domenii diverse (economic, școlar, militar, juridic ș.a.)³², pe fondul articolul 7 din Constituția din 1866, care stipula faptul că: „Numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământenirea“³³.

Dosarele Ministerului Afacerilor Străine al României reflectă problema emigrării evreilor, petrecută cu precădere în județele Moldovei, însă cu această stare de fapt s-au confruntat mai toate prefecturile Vechiului Regat: Covurlui³⁴, Roman³⁵, Dorohoi³⁶, Bacău³⁷, Brăila³⁸, Neamț³⁹, Putna⁴⁰, Tutova⁴¹, Vaslui⁴², Botoșani⁴³, Râmnicul-Sărat⁴⁴,

---

²⁸ *Ibidem*, f. 111 (M.I. către M.A.S. – Nr. 713/11 ianuarie 1901).

²⁹ *Ibidem*, f. 137 (M.I. către M.A.S. – Nr. 681/12 ianuarie 1902).

³⁰ Bălăican, Hasefer, 2012.

³¹ *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, 2003,73; *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație*, 2004, 96

³² Iancu, 1996, 22.

³³ *Constituțiunea României*, 1866,18.

³⁴ M.A.E., vol. I, f. 8.

³⁵ *Ibidem*, fila 20.

³⁶ *Ibidem*, fila 25, 44.

³⁷ *Ibidem*, fila 35, 255, 256, 260.

³⁸ *Ibidem*, fila 39, 262.

³⁹ *Ibidem*, fila 42.

⁴⁰ *Ibidem*, fila 45.

⁴¹ *Ibidem*, fila 46.

Prahova⁴⁵, Tecuci⁴⁶, Iași⁴⁷, Romanai⁴⁸, Constanța⁴⁹, Argeș⁵⁰ și Prefectura Poliției Orașului Craiova⁵¹.

Destinația dorită de cei care solicitau pașapoarte de emigrare era: America⁵², pentru cele mai multe dintre cazuri, dar și Anglia⁵³, Egipt⁵⁴, Palestina⁵⁵, Austro-Ungaria⁵⁶, Bulgaria, Ecuador, Germania, Olanda, Rusia, Turcia⁵⁷.

Condiția socială a celor care voiau să emigreze era de cele mai multe ori modestă, fiind de meserie muncitori, ceasornicari, tâmplari, curelari, bărbieri, vopsitori, croitori, amploiați⁵⁸. Vârsta lor era cuprinsă între 17 și 30 de ani, în general⁵⁹, însă putea ajunge și la 40 de ani⁶⁰ sau chiar mai mult. Problemele ce derivau din aceste plecări erau complexe, mai ales când cei care plecau erau capi de familie⁶¹, însă fenomenul a fost resimțit și de către lumea economică românească, evreii fiind buni meseriași ori unici practicanți ai anumitor meserii și de multe ori pionieri ai multor domenii industriale.

Trebuie menționat faptul că în aceeași perioadă, în România, la polul opus existau evrei care făceau performanță în economie, conform *Anchetei Industriale din 1901-1902*, întocmită de Ministerul Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor, Serviciul Statisticii Generale, din totalul de 625 de afaceri încadrate în marea industrie a țării, 146 erau deținute de evrei, adică 23,66%, față de procentul populației evreiești de 4,5 %⁶². Pentru cazurile deosebite, cu merite recunoscute pentru țară se

---

⁴² *Ibidem*, fila 48, 267.

⁴³ *Ibidem*, f. 54.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 59.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 65.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 83.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 97.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 166.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 178.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 251.

⁵¹ *Ibidem*, f. 170.

⁵² *Ibidem*, f. 13, 14, 100.

⁵³ *Ibidem*, f. 2.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 9, 10.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, vol. II.

⁵⁷ *Ibidem*, vol. II bis.

⁵⁸ M.A. E., vol. I, f. 39, (Raport al Prefecturii Brăila, Nr. 1220/2 martie 1900).

⁵⁹ *Ibidem*, f. 7, 9, 13, 32, 34, 39.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 170, (Raportul Prefecturii Orașului Craiova, Nr. 26107/ 5 iulie 1900).

⁶¹ *Ibidem*, f. 315.

⁶² *Ancheta Industrială.*, vol. II, 54.

instituisse soluția naturalizării individuale a evreilor, prin Tratatul de Pace de la Berlin⁶³.

La baza performanțelor întreprinzătorilor evrei au stat mai multe premise: continuarea meseriilor tradiționale, instruirea în domeniile unde activau, de multe ori chiar la școli din străinătate și atitudinea deschisă față de inovații. Prestigiul pe care l-au avut firmele evreiești era demonstrat de medaliile primite în țară și străinătate, în urma participărilor la Expoziții de profil interne și internaționale, precum și de faptul că unele deveniseră furnizori ai Curții Regale. Au existat cazuri când evreii au fost deschizători de drumuri în diverse domenii de activitate sau au fost singurari în ceea ce făceau. Pătrunderea evreilor în ramurile economiei nu a rămas fără reacții pro sau contra în societatea românească.

Au existat voci care au nuanțat contextul general mai amplu al situației, căci de cele mai multe ori activitățile prestate de evrei răspundeau unor nevoi economice recunoscute:

„Faptul că o mare parte dintre evreii din țară s-a dedat comerțului, industriei și meseriilor, nu trebuie atribuit numai însușirii lor particulare pentru aceste ocupațiuni, ci și împrejurării că România era pe vremuri lipsită de o viață economică potrivită cu procesul ei de dezvoltare și că acest gol trebuia umplut. Dacă populațiunea creștină băștinașă ar fi posedat aplicațiunea trebuinciosă pentru aceste profesii, nu încape îndoială că rolul evreilor și al streinilor ar fi fost mult mai redus pe tărâmul acesta. Populațiunea creștină a preferat însă agricultura, funcțiunile și profesiunile liberale. (...) „Evreii, cari nu puteau fi agricultori, fiindcă nu li se permite să poseadă pământ, nici funcționari, fiindcă-i opresc legile țării, au îmbrățișat negoțul și meseriile.”⁶⁴

În aceste condiții, problema pașapoartelor de emigrare a fost una foarte delicată pentru relația statului român cu statele occidentale, la care se adăuga o serie întregă de chestiuni referitoare la modul cum se aplicau și interpretau prevederile actelor oficiale.

---

⁶³ *Istoria românilor*, vol. VII, tom. II, 71.

⁶⁴ Iosif R. Petreanu, 1918, 17.

Chestiunea pașapoartelor de emigrare

Pașapoartele de emigrare, cele cu mențiunea „bun pentru ducere“, reprezentau una din fețele problemei israelite în România. Aceasta solicita atenția politicianilor, ziariștilor, dar, mai ales, a celor care cereau astfel de pașapoarte, în speță a evreilor care hotărau să plece din România.

Ion Al. Lahovary redacta în 1903 o *Notiță asupra chestiunii pașapoartelor de emigrare*, din poziția de atașat la Legația română din Constantinopole, trimis de către guvernul condus de Dimitrie A. Sturdza⁶⁵. Contextul în care fusese scris raportul era marcat de protestul înaintat de Legația Austro-Ungară contra unei măsuri luate de Ministerul nostru de Interne, de interzicere, într-un mod absolut, a reintrării în țară a celor care nu aveau în posesia lor decât pașapoarte purtând mențiunea „bun pentru ducere“, numite și pașapoarte de emigrare. Protestând contra deciziei, Legația adăuga că Ministerul Austro-Ungar se văzuse silit să interzică accesul pe teritoriului ungar și chiar trecerea prin acel teritoriu, a emigranților din România, care aveau doar asemenea pașapoarte de emigrare⁶⁶.

Prin articolul 7 al Constituției se menținuse în România o categorie numeroasă de oameni care, deși nu erau supuși străini și nu mai beneficiau de nicio protecție străină, nu erau cetățeni români. Aceste persoane însă, prin faptul că îndeplineau față de Statul Român unele obligații ca plata impozitelor și serviciul militar, se bucurau și ele într-o oarecare măsură de protecția legilor române, în privința persoanei și averii lor. Astfel, se putea considera că „dacă nu sunt pe deplin cetățeni români, sunt cu toate acestea supuși de fapt ai României“⁶⁷.

Diplomatul menționa că acea stare de lucruri excepțională a căpătat și mai multă importanță din momentul în care s-a suprimat la noi clasa protejaților străini (surprinsă în schimbarea de declarații din Mai 1887 dintre România și Austro-Ungaria). Ion Al. Lahovary considera că ar fi fost greu de susținut că protecția legilor noastre asupra străinilor nu mergea cel puțin până la acordarea unui pașaport⁶⁸.

Raportul Lahovary, din anul 1903, invoca deciziile luate în privința chestiunii pașapoartelor de către Consiliul de Miniștri, printr-un jurnal din 28 Iunie 1884. Referatul prezentat la acea dată de către

---

⁶⁵ *Anuarul Național al României, al Comericiului, Industriei și Administrațiunei*, 1903, 15.

⁶⁶ M.A.E., vol. I, f. 282.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 283.

⁶⁸ *Ibidem*.

Ministrul Afacerilor Străine (nr. 10570 din 28 iunie 1884) conținea expuse pe larg toate principiile din care Consiliul de Miniștri s-a inspirat, începând prin definirea pașaportului, drept:

„Un document administrativ ce se eliberează supusului unui stat ca să fie apărat și asistat de către autoritățile statelor din afară în timpul călătoriei sale. El însă este un act care nu acordă posesorului decât o prezumțiune de naționalitate, și cât de îndelungată ar fi posesiunea lui... întocmai un drept de cetățenie față cu țara de i l-a eliberat, cetățenia fiind un drept public statornicit decât după anume legi“.

Foarte interesant de observat, în definiție se recunoștea că pașaportul, chiar acordat unui național, nu era un document suficient pentru a aproba apartenența individului, ci numai o prezumțiune de naționalitate până la o probă contrarie⁶⁹.

Referatul din 1884 încerca să fixeze îndatoririle pe care o țară le avea față de cel căruia pașaportul i-a fost acordat și față de guvernele străine: Statul promitea să protejeze persoana și averea posesorului, se obliga să-l primească în caz de expulzare ori de crime vădite și își lua răspunderea de a urmări îndeplinirea prin justiție a reclamațiilor aduse împotriva⁷⁰.

Autorul încerca să răspundă la întrebarea căror persoane Statul Român trebuia să le acorde pașapoarte și le împărțea în patru categorii:

- a) cei născuți din părinți români sau străini naturalizați care prezentau actul de naștere sau documentele legale stabilind filiațiunea lor; erau cuprinși și fiii celor care dobândiseră mica împământenire, după vechile legiuri.
- b) cei naturalizați prezentau actul public de naturalizare.
- c) cei care conform articolului 8 al Codului Civil, deși născuți în România din părinți străini, nu au fost supuși niciunei protecții străine și au optat pentru naționalitate română, înaintea revizuirii articolului 7 din Constituție.
- d) locuitorii Dobrogei care dovedeau că în timpul luării în posesie a provinciei se bucurau de protecția otomană⁷¹.

---

⁶⁹ *Ibidem*, f. 284.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*, f. 285.

Ion Al. Lahovary, încercând să clarifice într-un fel problematica, relua în *Notița* sa o parte din *Raportul* din 1884, deciziile Consiliului de Miniștri din 28 Iunie 1884, prin care s-a recunoscut dreptul supușilor români de a avea pașapoarte românești:

„Pe viitor se vor acorda pașapoarte române nu numai cetățenilor care vor proba această calitate a lor conform regulilor statornicite prin legi și însemnate la rubricile a, b, c și d din referat, ci și tuturor acelor care locuind în țară fără vreo protecție străină plătesc toate impozitele ca și românii, fac sau au făcut serviciul militar în armata permanentă, sunt înscriși în rezerve, au obținut mai înainte mica împământenire, sau acum stăruiesc întru căpătarea naturalizării de la Corpurile Legiuitoare, în fine, cei ce sunt legați de pământul țării prin drepturi câștigate de proprietate, prin afaceri, prin interese agricole sau industriale⁷².

Comisia pentru acordarea pașapoartelor numită de Consiliul de Miniștri de la 1884 nu a existat niciodată, dar s-a păstrat dreptul recunoscut aproape tuturor evreilor din România, care erau supuși de fapt ai României, fără de a fi cetățeni, de a obține „fără nicio deosebire cu supuși români, pașapoarte românești⁷³”.

Ion Al. Lahovary constata că în Consiliului de Miniștri de la 12 August 1891 s-a luat decizia de creare a pașapoartelor de emigrare: „să se elibereze pașapoarte gratuite emigranților israeliți din toată țara, în care să se noteze că dânșii nu se mai pot întoarce în țară“. Pașapoartele aveau înscrisă mențiunea: „bun pentru ducere“, fără să se afirme că purtătorul nu putea reîntra în țară, documentele erau numite „pașapoarte de emigrare“, această mențiune apărând astfel pentru întâia oară într-un mod oficial⁷⁴.

A urmat apoi Circulara Ministerului Afacerilor Străine către Prefecturi de la 5 Septembrie 1891, care completa Circulara nr. 14166 din 24 August 1891, comunicându-se decizia Consiliului de Miniștri și autorizând Prefecturile să elibereze pașapoarte naționale, supușilor români, fără a avea calitatea de cetățeni, în următoarele condiții:

1. acelor stabiliți în țară de mai mult de 10 ani, care nu se bucurau de nicio protecție străină și care posedau acte că nu erau supuși

---

⁷² *Ibidem*, f. 286.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 288.

străini, dovedeau în aceleași timp că au adresat deja Corpurilor Legiuitoare cererea lor de naturalizare.

2. cei care au îndeplinit serviciul militar în țara noastră.
3. cei născuți în țară, de peste 35 de ani și nu au servit în armata noastră, dar care nu se bucurau de nicio protecție străină, posedau imobile în comune urbane, erau arendași sau făceau vreun comerț însemnat, plătind toate dărilor către stat, județ și comune.
4. tinerilor născuți în țară, până în 21 de ani, neaflându-se sub urmărirea legii de recrutare, ai căror părinți dovedeau că plăteau dărilor și nu se bucurau de nicio protecție străină.

Pașapoartele eliberate acestor categorii de locuitori ai țării urmau să poarte, în afară de semnalmentele și de semnătura purtătorului, mențiunea de suspus român și precizarea „bun pentru dus și întoarcere“. Pentru orice alte cazuri neprevăzute decât cele menționate, se cerea mai întâi avizul Prefecturii și un interogatoriu model luat reclamantului (similare celor pentru recrutare). La acea circulară Ministerul Afacerilor Străine făcea referire de câte ori o prefectură cerea explicații sau reguli în privința acordării sau refuzului unui pașaport⁷⁵.

Astfel, în 1891, emigrarea evreilor, care existase de altfel întotdeauna, a luat deodată o amploare considerabilă. S-a constatat la un moment dat, că guvernul român era pus în fața unei mulțimi de oameni care voiau să emigreze și cereau pașapoarte în acel scop⁷⁶.

Autorul investigației își puna în acest caz întrebarea legitimă, încercând să găsească și un răspuns, cărei categorii de oameni le erau destinate pașapoartele de emigrare. Ion Al. Lahovary considera că nu se puteau acorda pașapoarte românești celor care în realitate nu se bucuraseră niciodată de protecția legilor române. Era cazul oamenilor veniți în țară de puțin timp, care nu erau legați de ea cu nimic, erau încă supușii Austriei sau Rusiei și nu găsiseră în România surse de trai, pentru că veniseră în număr prea mare, fiind dintre cei care își schimbau a doua sau a treia oară naționalitatea⁷⁷.

Complexitatea situației a determinat decizii contradictorii ale autorităților, ajungându-se la emiterea pașapoartelor de emigrare, cu mențiunea „bun pentru ducere“. Statul român se afla în situația dilematică de a susține pe de o parte refuzul acordării pașapoartelor, iar pe de altă

---

⁷⁵ *Ibidem*, f. 291.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 292.

⁷⁷ *Ibidem*.

parte refuzul dreptului la emigrare, ceea ce punea în pericol libertatea individuală și atrăgea acuze internaționale.

„Iată contradicția în fața căreia se găsea Statul Român. El credea că o va putea rezolva prin crearea pașapoartelor de emigrare. El credea că prin aceste mijloace el își va putea salvagarda drepturile și interesele fără a vătăma pentru aceasta drepturile sau interesele nimănui, închipuindu-și că numai acei ce vor cere și primi acele pașapoarte de emigrare care aveau într-adevăr intenția de a părăsi țara pentru totdeauna și de a rupe orice legătură cu dânsa”⁷⁸.

Cumpănind în continuare problema, diplomatul se întreaba dacă atitudinea față de emigranți fusese cea justă, dacă prin acordarea pașapoartelor de emigrare nu mai exercita vreo obligație asupra celor ce plecau și în ce măsură avea obligația de a-i reprimi pe cei care ar fi dorit să revină⁷⁹.

Poziția diplomatului devenea tranșantă, însă în situația când „supusul de fapt al României, care, putând obține, un pașaport românesc, a cerut însă, de bună voie, un pașaport de emigrare, s-a făcut prin acest fapt absolut străin țării și nu mai poate pretinde de la ea nici o protecție”. Politicianul Lahovary era conștient că acest fenomen nu putea rămâne fără urmări și tocmai de aceea încerca să privească retrospectiv problema, din tot mai multe unghiuri de vedere. Notița sa continua cu comentarii pertinente legate de subiectul în cauză: „cu toate că dreptul de emigrare este recunoscut tuturor, credeam că niciodată și în nicio legislație emigrarea nu a fost considerată ca un fapt suficient în sine, ca să facă pe un om să-și piardă naționalitatea”⁸⁰.

Ion A. Lahovary amintea modul în care Legea română trata pierderea naționalității, citând articolul 17 din Codul Civil:

- 1) prin naturalizarea dobândită în țară străină
- 2) prin primirea fără autorizația Guvernului Român a vreunei funcții publice de la vreun guvern străin.
- 3) prin supunerea pentru oricât de puțin timp la vreo protecțiune străină⁸¹.

---

⁷⁸ *Ibidem*, f. 293.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*, f. 296.

Revenind la chestiunea pașapoartelor de emigrare, în directă legătură cu problema evreiască, aduce următoarea precizare:

„Evreii sunt niște supuși de fapt ai României și nu sunt cetățenii săi de drept. (...) Vom putea, prin urmare, zice că din ziua când un suspus român de fapt a cerut și a obținut un pașaport de emigrare, el a devenit prin faptul acesta completamente străin țării noastre. România va putea aplica unui astfel de individ, când vrea să se întoarcă în țară, regulile ce le aplică străinilor”⁸².

În concluzie, Ion Al. Lahovary făcea o observație foarte importantă, pe baza studierii dosarelor Ministerului Afacerilor Străine, anume aceea că de câte ori Austro-Ungaria a reclamat în favoarea unui evreu care voia să intre din nou în țară, acesta a fost în definitiv admis. De mai multe ori, în urma reclamațiilor Austro-Ungariei s-au dat ordine generale autorităților românești polițienești de la frontiere pentru a lăsa liberă trecerea posesorilor de pașapoarte de emigrare (a se vedea de exemplu Nota Ministerului Afacerilor Străine cu Nr. 3739 din 1901). Ion A. Lahovary încheia *Notița* sa din 1903, în fapt un Raport al M.A.S. în privința chestiunii pașapoartelor de emigrare, considerând că România trebuia să mențină un echilibru la graniță, deoarece nu ar fi putut face față unui aflux de populație⁸³.

Rezolvarea problemei s-a prelungit, iar presa evreiască din România a surprins acest aspect, făcând publice deciziile politice în problema emigrării. În ziarul *Curierul Israelit* din 6 aprilie 1912, se scria despre faptul că la 1 aprilie 1912 a intrat în vigoare un nou *Regulament pentru eliberarea pașapoartelor*, care viza în mod direct populația israelită. Se reluau Articolele din *Regulament* cu precizările aferente, accentuându-se în Articolul 8 că pașapoartele de emigrare se eliberau numai de către Ministerul de Interne și erau scutite de taxe⁸⁴. Cei care cereau asemenea pașapoarte erau datori să justifice că aveau mijloace pentru transport până în țara unde voiau să emigreze și că îndeplineau condițiile cerute de legile acelei țări. Ministerul însă putea refuza eliberarea pașapoartelor de emigrare atunci când ar fi socotit că emigrarea era în acel moment vătămătoare intereselor țării⁸⁵.

---

⁸² *Ibidem*, f. 299.

⁸³ *Ibidem*, f. 301.

⁸⁴ *Curierul Israelit*, 6 aprilie 1912, 3.

⁸⁵ *Ibidem*.

Un alt articol din ziarul *Curierul Israelit* considera că regulamentul pașapoartelor îi împărțea pe cei care aveau dreptul de a călători în două categorii: în cetățeni români și în străini supuși români. Cei dintâi căpătau pașaportul de la prefectură, ceilalți, pe care regulamentul îi împărțea în 4 categorii, trebuiau să facă cerere la Ministerul de Interne. În prima categorie erau incluși cei care satisfăcuseră serviciul militar și renunțaseră la protecția străină, o condiție contradictorie, deoarece se înțelegea de la sine că cei care satisfăcuseră serviciul militar renunțaseră la a mai fi supuși străini. A doua categorie îi cuprindea pe cei care aveau imobile urbane sau exercitau un comerț ori o industrie însemnată. Altă categorie îi includea pe cei care erau stabiliți de 10 ani în țară, nu se bucurau de protecție străină și solicitaseră împământarea de la Corpurile legiuitoare. În toate cazurile li se cerea solicitanților să probeze faptul că nu aveau protecție străină. Întrebarea retorică lansată de redactorii ziarului era: cum să se facă această dovadă, dacă nici libretul de armată nu era suficient, apreciind că legea aducea celor ce plecau în străinătate o facilitate, însă dădea prilej autorităților române să facă probleme supușilor români, printre care se numărau și evreii⁸⁶.

Dr. A. Stern, președintele Uniunii Evreilor Pământeni, a fost în audiență la ministrul de interne C.C. Arion, căruia i-a înaintat un memoriu referitor la articolele 5 și 6 din Regulamentul acordării pașapoartelor, susținând că vor isca în practică multe neajunsuri. De exemplu, nu se avusese în vedere niciun criteriu în clasificarea întregii populații iudeo-române. Se făcea referință la evreii pământeni, adică cei care nu se bucurau de vreo protecție străină, însă nu intrau în categoriile prevăzute de regulament. Se atrăgea atenția asupra solicitării de acte, care se obțineau foarte greu, sau asupra termenului prea lung (ancheta în timp de 15 zile a prefecturilor) de eliberarea pașapoartelor, pentru numeroasele cazuri urgente cotidiene: medicale sau în interes de afaceri.

Regulamentul acorda numai locuitorilor români din localitățile situate la cel mult 15 km de linia frontierei, bilete de trecere a frontierei. Existau însă mulți evrei pământeni care locuiau lângă frontieră și care până atunci trecuseră hotarul în aceleași condiții ca locuitorii români. Alexandru Marghiloman, într-un discurs în Camera Deputaților, precizase că biletele de trecere erau considerate un fel de pașapoarte mai expeditiv, înmânate locuitorilor de la graniță sau din vecinătatea ei, iar străinii din zona graniței trebuiau să posede pașaport, căci autoritățile române nu le puteau da acele bilete de identitate. Politicianul stabilea două categorii

---

⁸⁶ *Curierul Israelit*, 13 aprilie 1912, 4.

distincte: locuitorii de la graniță și străinii propriu-ziși care veneau în țară cu pașapoartele lor.

În *Petiția* către ministru se amintea că prevederile *Regulamentului* asupra legii pașapoartelor menționau eliberarea pașapoartelor cetățenilor români, la cerere, în timp ce străinii aveau pașapoarte, nefiind vizați, iar dezavantajele erau resimțite de evrei, cărora li se cereau dovezi și acte care se obțineau cu dificultate, timp pierdut și cheltuială. Acestea fiind condițiile, pentru a nu expune populația evreo-română la arbitrar, la cererea de eliberare a pașapoartelor, se solicita ministrului să ia măsuri care să simplifice formalitățile, să lase la latitudinea autorităților locale stabilirea suditeței, scurtarea termenului pentru eliberarea pașapoartelor, care să fie eliberate de către Prefecturi și nu de Ministerul de Interne. Se mai cerea să se emită dispoziția ca locuitorii evrei pământeni de la graniță să se poată bucura și ei de biletele de liberă trecere. Ministrul Arion a dat asigurările de rigoare, *Regulamentul* urmând să se elibereze într-un spirit cât mai larg, fără a fi vorba de jignirea populației evreiești⁸⁷.

Până la emanciparea totală a evreilor, au mai fost de trecut etape importante, avându-se în vedere că problema evreiască se oficializase prin promulgarea Constituției din 1866, când articolul 7 stipula faptul că „numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământenirea”⁸⁸. Congresul de Pace de la Berlin (1878) a condiționat recunoașterea Independenței României de modificarea acestui articol 7 din Constituția din 1866, iar prin Tratatul de la Berlin s-a consacrat emanciparea evreilor printr-o naturalizare individuală, emanciparea generală realizându-se prin Constituția din 1923⁸⁹.

Concluzii

În Craiova sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX, la cauzele generale ale emigrărilor din România, de natură politică, legislativă sau socială, s-a adăugat o cauză proprie dezvoltării economice a Olteniei și anume criza agricolă din anul 1899, care de altfel a afectat economia țării, în ansamblul său.

Emigrările evreilor pe baza pașapoartelor „bune doar pentru ducere” au declanșat o intensă corespondență diplomatică între oficialii români și reprezentanții statelor occidentale, care au intervenit pentru rezolvarea situațiilor reclamate, cum a fost cazul prezentat al Creței

---

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Constituțiunea României*, 1866, 18.

⁸⁹ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom. II, 71.

Aizig Șvarț, și mai mult, pentru reglementarea legislativă a statutului evreilor, după cum reiese din analiza documentelor Ministerului Afacerilor Externe ale României.

Plecând de la acest caz, procedând la generalizare, putem afirma că decizia autorităților române de a acorda pașapoarte de emigrare, „bune doar pentru ducere“ evreilor a întreținut politica de discriminare față de aceștia, în privința acordării cetățeniei, chestiune rezolvată prin Constituția din 1923.

Bibliografie

Surse arhivistice

Ministerul Afacerilor Externe, *Fondul Central M . A. E., Problema 33 (Chestiuni privitoare la evrei, din perioada 1900-1948)*, volumul I,II, II bis, III.

Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Dolj, *Fond Prefectura Dolj, Serviciul Administrativ*, Dosar 86/1881.

Lucrări generale

Ancheta Industrială din 1901-1902, vol. II, *Industria mică și mijlocie, Inventarul statistic al meseriilor*, Ministerul Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor, Serviciul Statisticii Generale, București: Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl“, S-sor, 1903.

Constituțiunea României, București: Imprimeria Statului, 1866.

Istoria românilor, vol. VII, tom II, Academia Română, București: Editura Enciclopedică, 2003.

Recensământul general al populațiunei României din decembrie 1899. Rezultate provizorii cu o Introducere de Leonida Colescu, Șeful Serviciului Statisticii Generale, Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor București: Lito-Tipografia L. Motzătzeanu.

Lucrări speciale

Ciobotea, Ciobotea; Zarzără, Ion, *Camera de Comerț și Industrie Oltenia- 140 de ani de istorie*, Craiova: Agora, 2005.

Colesco, L. *La population de religion mosaïque en Roumanie- Etude statistique*, București: Imprimeries „Independența“, 1915.

Petreanu, R. Iosif, *Chestiunea Israelită din punctele de vedere social și economic*, Ediția a II-a, București: Institutul de Arte Grafice „Eminescu“, 1918.

Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație, Ediția a II-a revăzută, coordonare generală: acad. Nicolae Cajal, dr. Hary Kuller, Federația Comunităților Evreiești din România, București: Hasefer, 2004.

Iancu, Carol, *Evreii din România (1866-1919) de la excludere la emancipare*, București: Hasefer, 1996.

Periodice

Anuar Național al României al Comerciului, Industriei și Administrațiunei, întocmit de Melbert, Emile, Anul VII, București: Tipografia Societății Anonime pe Acțiuni „Adevărul“, 1906.

Curierul Israelit, Anul VI, nr. 15 (260), 6 aprilie 1912.

Egalitatea, Anul II, nr. 29, 26 iunie 1891.

Iuliana Delia Bălăican, „Emigrarea evreilor din România“ (1866-1914), în *Buletinul Centrului Muzeului și Arhivei istorice a evreilor din România*, Nr. 14-15, Federația Comunităților Evreiești din România, Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, Editor Rotman, Liviu, București: Hasefer, 2012, p.146-171.